

**ЩОДО КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА  
(на прикладі програми "Європейська столиця культури")**

*У статті на фактологічному науковому матеріалі вивчено сутність понять "місто", "столиця", "столиця культури". Здійснено аналіз європейського досвіду та сучасних тенденцій розвитку географічних зон в умовах глобалізації. Виявлено місце та роль культури у вирішенні соціальних проблем, залученні інвестицій, підтримці та розвитку бренду території. Розглянуто історичну ретроспективу детермінантів еволюції сучасного культуротворчого тренду в розвитку культури міста на прикладі програми ЄС "Європейська столиця культури". Виокремлено критерії надання статусу столиці культури. Приділено увагу культурній політиці України та її можливій участі у програмі.*

Ключові слова: *глобалізація, культура, географічна зона, місто, міська культура, столиця, столиця культури.*

Глобальні явища, які відбуваються в світі, зумовили такі незворотні процеси, як урбанізація, метрополізація та інформатизація. Вони, у свою чергу, посилили роль культури в розбудові сучасного міста. Саме культура виступає важливою і вагомою складовою людського буття, здатною відновлювати і зберігати те особливе і потаємне, що віками накопичено пращурами. Культура в такому контексті виступає чи не єдиною сферою, яка спроможна подолати негативні процеси, викликані глобалізацією. З огляду на вищезазначене варто наголосити, що саме руйнівна сила глобалізації порушує актуальність, яка характеризується проблемним питанням щодо ролі культури в розвитку міст.

Образ міста, дослідження його структури і функціональних якостей має міждисциплінарний характер. Так, місто як наукова категорія є об'єктом вивчення істориків, філологів, філософів, соціологів, культурологів, мистецтвознавців тощо. Наукові підходи до визначення міста мають різні погляди, що характеризуються практичною значущістю.

Аналіз джерельної бази дав змогу констатувати, що місто як наукова категорія є предметом дослідження різних науковців, серед яких В. Долгий, В. Водоп'янова, С. Волков, А. Левінсон, А. Вебер, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Л. Вирт, А. Баттімер, К. Лінч, Л. Мамфорд, Е. Рельф, Т. Стюард, Ф. Бродель, Л. Вирт, Г. Еванс, Ч. Лендрі, Л. Грин, Матарасо та інші. Але культурна столиця, її феномен як об'єкт дослідження привертає увагу здебільшого іноземних дослідників та практиків, серед яких Гарсія, Річардс, Вілсон, Додд, Палмер, Папаріс, Мелвіль та інші.

Основою дослідження також стали нормативно-правові акти ЄС, офіційні доповіді Єврокомісії "Європейські міста та культурні столиці", енциклопедії, а також праця "Культура як локомотив розвитку міста".

Метою статті є вивчення культуротворчого потенціалу сучасного міста на прикладі програми "Європейська столиця культури".

Аналізуючи сучасне місто як базовий елемент більш високого рівня соціокультурної організації – держави, ми виокремлюємо його культуротворчий потенціал, який визначається певним культурним іміджем. Боротьба за право стати об'єктом туризму змусила звернути увагу саме на культурну складову міста, розглядаючи при цьому культуру не як галузь, що живить сферу дозвілля, а як інструмент розвитку території, що веде за собою низку позитивних соціокультурних та економічних перетворень. Даний процес характеризується глобальними та локальними особливостями.

Проблема локальної ідентичності в умовах глобалізації зводиться до того, щоб зберегти, примножити специфіку, індивідуальність та унікальність міста в умовах домінування глобальних тенденцій урбанізації. З одного боку, неможливо уникнути глобалізації з усіма її наслідками: культурної уніфікації, міграції, мобільності, а з іншого – глобалізація провокує опір, локальний патріотизм, намагання повернутися до витоків, зберегти історичну пам'ять та місцеву унікальність. Оскільки культурна глобалізація може призвести до втрати основної конкурентної переваги території – власних унікальних характеристик, індивідуальності міста, саме місцеві культурні активи повинні бути визначені, збережені та розвинуті на локальному рівні.

Вітчизняна наукова практика розглядає місто як багатоаспектне поняття. Так, з одного боку, вітчизняні науковці В. Вербець, О. Субот, Т. Христюк відзначають, що місто є територіально сконцентрованою формою розселення людей, зайнятих переважно несільськогосподарською діяльністю, що характеризується значною густотою населення, специфічними соціальними функціями та особливою культурою поведінки [4]. О. Богорад, О. Невелєв, В. Падалка, М. Підмогильний наголошують на приналежності міста до історично-конкретної соціально-просторової форми існування суспільства [3,

146]. З іншого боку, в "Енциклопедії етнокulturознавства" зазначено, що місто – це спосіб людського життя, спосіб існування культури, який і визначається як міська культура. Багатовимірність явища постає, з одного боку, у сприйнятті міста як чогось "огороженого", захищеного від напору хаосу, який створюється опозицією культури – варварством. З іншого – у вертикальному вимірі місто несе в собі ідею ієрархічності майбутнього вдосконалення, вхід до вищих ієрархій культурного універсуму. Місто є не просто культурним центром, воно саме задає детермінацію від сили культури [8, 120].

За умови аналізу міста за різними критеріями, серед яких культурне надбання, заклади культури, культурні проекти тощо, стає очевидним нерівномірність, неоднорідність насиченості культурного простору країн та його чіткі територіальні особливості. Тому в культурному сенсі в будь-якій країні можна виділити центр та периферію, столиці та провінції. Таким центрам порівняно нещодавно почали надавати статус культурних столиць у всьому світі.

Поняття "культурна столиця", або "столиця культури", що вживаються рівнозначно, зустрічаються дуже часто, але дефініції цих понять не представлено у жодному з вітчизняних та зарубіжних енциклопедичних видань.

Поняття "культурна столиця" передусім апелює до понять "столиця", "культурний". Незважаючи на те, що поняття столиця та культурна столиця вживаються щодо певної територіальної одиниці (міста), яка володіє певним набором ознак та функцій, ці терміни не є тотожними. Енциклопедичний словник визначає столицю як головне місто держави, її політично-адміністративний центр, який є, як правило, і провідним економічним, торговельним, фінансовим, культурним центром країни. В столиці, як правило, перебувають найвищі органи державної влади та державного управління, найвищі судові, військові, адміністративні, наукові та інші установи [15, 652]. Значення столиці в житті будь-якої країни постійно зростає. Вона відіграє особливу роль в усіх державах, так як є не лише головним містом, адміністративно-політичним центром, а й певним символом, візитівкою держави і нації. В засобах масової інформації досить часто звучать вирази "рука Вашингтона", "позиція Москви", "невдоволення Берліну".

Культурна столиця є не просто територіально-адміністративною одиницею, так як її особливість визначається культурною домінантою. Вона є центром, осередком культурного життя держави, який якісно і кількісно відрізняється від інших міст культурним наповненням, функціями та значенням. Рівень соціокультурного розвитку тут відзначається високим розвитком дозвіллевої сфери. Культурні столиці не тільки володіють безмежним потенціалом для організації дозвілля, інкультурації мешканців та гостей міста, а й відіграють провідну роль у формуванні національного бренду, створенні, підтримці та розвитку іміджу країни на міжнародній арені.

В межах однієї країни може співіснувати кілька міст з таким статусом. Множинність культурних столиць у сукупності зазвичай формують та презентують уявлення про країну, її національну самобутність.

Загальноєвропейська тенденція полягає у тому, що більшість європейських країн мають свої культурні столиці, усі культурні проекти спрямовані на популяризацію кращих зразків культури, привернення уваги світової громадськості, задоволення дозвіллевих потреб мешканців та гостей міста, приваблення туристів, студентів, інвестицій через реалізацію культурних проектів, створення та розвиток власного бренду, іміджу території.

Яскравим прикладом такої тенденції є масштабна програма "Європейська столиця культури" (European capital of culture), що реалізується Європейським союзом з 1985 року. Надано звання європейської столиці культури близько 50 містам у 30 країнах, що стало каталізатором їхнього економічного та культурного відродження. Впровадження проекту запропонувала у 1983 році грецька актриса, міністр культури Греції Меліна Меркурі, заявивши, що "Європі потрібна душа. Тільки культура могла б бути такою душею" [10]. Вона переконала в реальності втілення цієї ідеї Раду міністрів Європейського Союзу. Спершу програма називалась "Європейське місто культури", а з 1999 року отримала сьогodнішню назву, а також офіційний статус програмі ЄС згідно з рішенням 1419/1999/ЄС [11].

Європейська столиця культури – почесне звання, яке надається Європейським Союзом одному чи декільком містам Європи терміном на один календарний рік на основі попередньої заявки та конкурсного відбору, що здійснюється радою незалежних експертів. Впродовж року місто стає центром культурного життя Європи. Культурна столиця на основі національних культурних досягнень, спираючись на локальні культурні традиції та використовуючи місцеві територіальні, культурні ресурси, відображає загальноєвропейські риси. Метою програми є підкреслення багатства та різноманітності, а також спільних рис європейської культури, привернення уваги до певної території, приваблення туристів, сприяння міжкультурному діалогу, популяризації культурних досягнень різних європейських народів.

Додаткове фінансування, що надається разом з наданням звання культурної столиці, дозволяє місту значно оновити стан культурних установ. Наприклад, в місті Порту був побудований знаменитий Будинок музики.

Першим містом, якому надали титул Європейської столиці культури, стали грецькі Афіни. Це відбулося у 1985 році. Ювілейного 2000 року Європа замість однієї надала це почесне звання 9 містам. Ними стали Авіньйон, Берген, Болонья, Брюссель, Краків, Гельсінкі, Прага, Рейк'явік і Сантьяго-де-Компостелла.

15 березня 2004 року комітет з культури Європарламенту схвалив доповідь Мішеля Рокара з пропозицією змінити існуючу процедуру вибору майбутніх європейських столиць культури. Комітет також

схвалив пропозицію про формування графіку та системи відбору. До 2010 року участь у програмі могли брати не тільки країни ЄС, а й ті, що не входили до його складу. Та починаючи з 2011 року, було затверджене рішення про те, що участь у програмі можуть брати тільки країни-члени ЄС, так як за наявності 27 країн та існуючої системи ротації кожній з них доводиться чекати 14 років, перш ніж вона отримає можливість позмагатися за почесне звання та втілити програму в одному зі своїх міст.

З метою розвитку ефективності, стимулювання ініціативи, конкуренції між містами і покращення якості заявок правила та критерії відбору міста на звання Європейської столиці культури систематично оновлюються. Процедуру присвоєння титулу на період з 2007 по 2019 рік врегульовує рішення № 1622/2006/ЄС від 24 жовтня 2006 року. У розділі 4-му цього рішення наведені критерії, за якими оцінюються культурні програми учасників. Вони поділяються на дві категорії: "європейський вимір" та "місто і городяни".

У межах критерію "європейський вимір" програма повинна сприяти зміцненню співробітництва між установами, діячами культури та митцями у культурному секторі; підкреслювати багатство культурного розмаїття Європи; відображати загальні риси європейської культури.

Щодо критерію "місто і городяни" програми повинні залучати місцевих жителів, підвищувати їх інтерес до культурного життя, а також зацікавлювати іноземців; бути стійкою і невід'ємною частиною довгострокового культурного і соціального розвитку міста [12].

Оскільки змагання починається за 6 років до того, як місто перейме естафету і стане на рік культурною столицею, вже затверджене рішення ЄС та Ради Європи № 445/2014/EU від 16 квітня 2014 року, яке регулює умови, критерії та процедуру відбору, а також надання статусу Європейської культурної столиці на період з 2020 по 2033 роки. Згідно з цим новим документом звання Європейської культурної столиці щорічно надаватиметься двом містам країн ЄС та одному місту з країни, яка вступає до ЄС. Місто, яке претендує на титул, повинно розробити спеціальну культурну програму, яка відповідає шести критеріям, наведеним у п'ятому розділі. Критеріями є внесок у довгострокову стратегію, європейський вимір, культурне та мистецьке наповнення, спроможність нести почесне звання, межі поширення (розповсюдження програми), менеджмент [13]. Згідно з ідеєю Європейських столиць культури, програма повинна спиратися на багатоаспектні ініціативи – не тільки мистецькі, а й освітні, ділові, туристичні чи спортивні. Інтегральним її елементом є громадянський вимір, відкритість культури щодо різноманітності міських середовищ і громад.

За останні 10 років почесний статус отримали такі міста: 2004: Генуя, Лілль, 2005: Корк, 2006: Патрас, 2007: Сібіу, Люксембург, 2008: Ліверпуль, Ставангер, 2009: Вільнюс, Лінц, 2010: Ессен, Стамбул, Печ, 2011: Турку, Таллінн, 2012: Гімарайш, Марибор, 2013: Марсель, Кошице, 2014: Умео, Рига [10].

Практика показала, що програма європейська культурна столиця там, де вона була проведена на високому рівні, приносить в масштабі не тільки міста, а й всієї країни значні економічні, соціальні та культурні вигоди та переваги. Досвід втілення програми вказує на те, що вона корисно впливає на розвиток культури і туризму, на рівень інвестицій, інтерес з боку ЗМІ та на сприйняття міста городянами як цікавого і привабливого. Хоча також відомо, що деякі міста були менш успішними в плані реалізації потенціалу програми.

Українська столиця претендувала на титул Європейської культурної столиці 2010, в останній рік, коли участь у конкурсі мали змогу брати країни з-за меж Європейського Союзу, але за результатами експертної ради ЄС Київ поступився Стамбулу. Згідно з новим рішенням ЄС через чотири роки українське місто знову зможе поборотися за почесне звання Європейської культурної столиці 2024.

Ефект від участі України в програмі "Європейська культурна столиця" може бути позитивним, стійким та тривалим. Володіючи неабияким культурним потенціалом, яскравими взірцями культурного надбання не тільки регіонального, національного, а й світового рівня, культурної спадщини та сучасної культури, наша країна, на жаль, не має вираженої культурної політики. Культура в Україні сприймається не як явище, що пронизує усі сфери життя суспільства, а як другорядна галузь. Розвиток регіонально-культурної політики підтримується за рахунок місцевого самоврядування.

Центр розвитку "Демократія через культуру" – це перша недержавна інституція з аналізу культурної політики в Україні, заснована Олександром Буценко, що тісно співпрацює з теоретиками та практиками з питань культурної політики на місцевому, національному та міжнародному рівнях, зокрема з галузевими міністерствами, комітетами Верховної Ради України, органами місцевого самоврядування, незалежними та міжнародними організаціями (Рада Європи, Європейський парламент культури, Європейський культурний фонд, Європейський інститут порівняльних досліджень у галузі культури і мистецтв та ін.) [9].

Центром реалізуються різні проекти, серед яких "Модель 21", головною метою якого є формування, випробування та запровадження сучасних механізмів розвитку місцевих громад через створення творчих груп "культурних перетворювачів", своєрідних агентств культурного розвитку, які довели свою ефективність у багатьох країнах Європи. Проект розрахований на те, щоб об'єднати різні інтереси – органів місцевого самоврядування, державного, недержавного та приватного секторів, різні вікові групи, різні місцеві культури – для вироблення спільної стратегії розвитку місцевої громади – формування власного майбутнього.

Проблема посилення ролі міста у розвитку держави, усвідомлення важливості його культурної складової як основного ресурсу, а також зміни пріоритетів внутрішньої політики на користь розвитку міста зумовлює аналіз та узагальнення сучасних тенденцій розвитку міст розвинутих країн світу.

Проект "Європейська культурна столиця" став своєрідною експериментальною базою з апробації та поширення нових поглядів на місце та роль культури у розвитку міста як єдиного культурного простору, вирішення соціальних проблем, залучення інвестицій, підтримки та розвитку бренду території.

За час свого існування проект довів, що в умовах глобалізації, розширення інформаційного простору на перше місце виходять не матеріальні активи держав, а саме культура – невичерпний, здатний до самооновлення ресурс, що концентрується переважно у культурних столицях як точках росту в межах країни. Культурні столиці презентують країни на міжнародній арені, відіграють провідну роль у формуванні національного бренду, іміджу держав. Підтримуючи історичні бренди, створюючи яскраві нові – ми розвиваємо унікальну душу нашої країни.

Україна є державою з величезним культурним потенціалом, зосередженим насамперед в місті, яке є духовним, культурним, історичним, науково-освітнім центром. Зважаючи на сучасні тенденції у розвитку та брендингу території, держава повинна підтримати культурну галузь як пріоритетну, надаючи другого дихання музеям, галереям, виставковим залам, театрам та іншим закладам культури, залучаючи молодь до розробки нових перспективних проектів, займаючи активну позицію щодо входження України у європейський культурний простір. Участь у проекті дасть можливість зміцнити позиції на міжнародній арені, залучити іноземні інвестиції, ініціює розвиток національного бренду України, стимулюватиме розвиток культурного сектору.

### Література

1. Evans Graeme. Cultural Planning: an urban renaissance? / Evans Graeme. – London: Routledge, 2001. – 336p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookre.org/reader?file=1415838&pg=12>.
2. Landry C. The Art of Regeneration: Urban Renewal through cultural activity / Landry C., Greene L., Matarasso. – F., 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.combined-arts.com/wp-content/uploads>.
3. Богорад О. Д. Регіональна економіка / Богорад О.Д., Невелєв О.М., В.М. Падалка, М.В. Підмогильний // Словник-довідник; за ред. М.В. Підмогильного. – К.: НДІСЕП, 2004. – 347с.
4. Вербець В.В. Соціологія: Навчальний посібник / Вербець В.В., Субот О.А, Христюк Т.А. – К.: КОНДОР, 2009. – 550.
5. Водопьянова Е. Культурная политика Европейского Союза и вызовы времени / Водопьянова Е. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cultgeo/narod/ru>.
6. Галкин Д. В. Стратегии культурного развития городов: Современные подходы / Д. В. Галкин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 10/2005. – Том 8. – №4. – С.41-57.
7. Культура как локомотив развития города. – Институт экономики города, 2006. – 12 с.
8. Римаренко Ю.І. Енциклопедія етнокультурознавства/ Ю.І. Римаренко, В.Г. Чернець та ін.; за редакцією Ю.Римаренка. – К.: ДАККіМ, 2001. – Ч.І. – Кн.2. – 522 с.
9. Компас інформаційний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://compassinfo.blogspot.com/2012/03/blog-post\\_8633.html](http://compassinfo.blogspot.com/2012/03/blog-post_8633.html).
10. Documentation centre on European capitals of culture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoc-doc-athens.eu/about-dccc/259-capitals-of-culture-european-policy.html>.
11. EUR-Lex ", рішення ЄС та Ради Європи № 1419/1999/EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm\\_content=buffer0e7ac&ut](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm_content=buffer0e7ac&ut).
12. EUR-Lex ", рішення ЄС та Ради Європи № 1622/2006/EU від 24 жовтня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm\\_content](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm_content).
13. EUR-Lex ", рішення ЄС та Ради Європи № 445/2014/EU від 16 квітня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm>.
14. European Commission: Доповідь Єврокомісії "Європейські міста та культурні столиці" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/index_en.htm).
15. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2003. – Т. 5: П – С. – 736 с.

### References

1. Evans Graeme. Cultural Planning: an urban renaissance? / Evans Graeme. – London: Routledge, 2001. – 336p. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://bookre.org/reader?file=1415838&pg=12>.
2. Landry C. The Art of Regeneration: Urban Renewal through cultural activity / Landry C., Greene L., Matarasso. – F., 1996 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.combined-arts.com/wp-content/uploads>.
3. Bohorad O. D. Rehionalna ekonomika /Bohorad O.D., Neveliev O.M., V.M. Padalka, M.V. Pidmohylnyi // Slovnyk-dovidnyk; za red. M.V. Pidmohylnoho. – K.: NDISEP, 2004. – 347s.
4. Verbets V.V. Sotsiologhiia: Navchalnyi posibnyk /Verbets V.V., Subot O.A, Khrystiuk T.A. – K.: KONDOR, 2009. – 550.
5. Vodop'yanova E. Kul'turnaya politika Evropeyskogo Soyuza i vyzovy vremeni /Vodop'yanova E. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://cultgeo/narod/ru>.
6. Galkin D. V. Strategii kul'turnogo razvitiya gorodov: Sovremennyye podkhody / D. V. Galkin // Zhurnal sotsiologii i sotsial'noy antropologii. – 10/2005. – Tom 8. – №4. – S.41-57.
7. Kul'tura kak lokomotiv razvitiya goroda. – Institut ekonomiki goroda, 2006. – 12 s.
8. Rymarenko Yu.I. Entsiklopediia etnokulturoznavstva/ Yu.I. Rymarenko, V.H. Chernets ta in.; za redaktsiieiu Yu.Rymarenka. – K.: DAKKKiM, 2001. – Ch.I. – Kn.2. – 522 s.
9. Kompas informatsiinyi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://compassinfo.blogspot.com/2012/03/blog-post\\_8633.html](http://compassinfo.blogspot.com/2012/03/blog-post_8633.html).

10. Documentation centre on European capitals of culture [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ecoc-doc-athens.eu/about-dccc/259-capitals-of-culture-european-policy.html>.
11. EUR-Lex ", rishennia YeS ta Rady Yevropy № 1419/1999/EU [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm\\_content=buffer0e7ac&ut](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm_content=buffer0e7ac&ut).
12. EUR-Lex ", rishennia YeS ta Rady Yevropy № 1622/2006/EU vid 24 zhovtnia 2006 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm\\_content](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm_content).
13. EUR-Lex ", rishennia YeS ta Rady Yevropy № 445/2014/EU vid 16 kvitnia 2014 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2014:132:TOC&utm>.
14. European Commission: Dopovid Yevrokomisii "Yevropeiski mista ta kulturni stolytsi" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://ec.europa.eu/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/index_en.htm).
15. Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. / Redkol.: Yu.S. Shemshuchenko (vidp. red.) ta in. – K.: Ukr. entsykl., 2003. – T. 5: P – S. – 736 s.

#### **Чернец М. А.**

#### **О культурном потенциале города (на примере программы "Европейская столица культуры")**

В статье на фактологическом научном материале рассмотрено суть понятий "город", "столица", "столица культуры". Осуществлен анализ европейского опыта и современных тенденций развития географических зон в условиях глобализации. Выявлены место и роль культуры в решении социальных проблем, привлечении инвестиций, поддержке и развитии бренда территории. Рассмотрено историческую ретроспективу детерминант эволюции современного культуротворческого тренда в развитии культуры города на примере программы ЕС "Европейская столица культуры". Выделены критерии предоставления статуса столицы культуры. Уделено внимание культурной политике Украины и ее возможному участию в программе.

*Ключевые слова:* глобализация, культура, географическая зона, город, городская культура, столица, столица культуры.

#### **Chernets M.**

#### **Reflections on City's Cultural Potential (based on the EU Programme "European Capital of Culture")**

The present article considers the essence of concepts of "city", "capital", "capital of culture" on the basis of the factual scientific material. The author analyses European experience and modern lines of development of geographical zones in the conditions of globalization, identifies the place and role of culture in solving social problems, attraction of investments, support and development of a brand of a territory within the EU program "European capital of culture".

Global phenomena within world tendencies of mankind development, such as urbanization, informatization, etc. and also the recognition of the leading role of culture in the development of geographical areas, have caused new prospects of territories development, creating new challenges for the governments.

The above-mentioned processes have raised the urgency of cultural and creative potential of cities and caused the analysis, generalization and introduction of the European experience and modern lines of territories development.

In the cultural sense, in any country there is center and periphery, the capital and the province. Such centers recently have started to hold the title of the capitals of culture around the world. The term cultural capital, or capital of culture, are very common, but the definition of this concept can not be found in any domestic or foreign encyclopedias.

The author states that cultural capital is not just a territorial-administrative unit, as its peculiarity is determined by the cultural dominant. It is the center of cultural life of the state, which is qualitatively and quantitatively different from other cities and is notable for cultural content, features and value. The level of social and cultural development there is characterized by high progress of the leisure sector. The cultural capital not only has unlimited potential for leisure, inculturation of residents and guests of the city, but plays a leading role in the formation of a national brand, creating, supporting and developing of the country's image on the international arena.

The European Capital of Culture programme was initially called the European City of Culture and was conceived in 1983 by Melina Mercouri, then serving as Greek Minister of Culture. Mercouri believed that at the time, culture was not given the same attention as politics and economics and a project for promoting European cultures within the member states should be pursued. The European City of Culture programme was launched in the summer of 1985 with Athens being the first title-holder. In 1999 the European City of Culture programme was renamed the European Capital of Culture.

The European Capitals of Culture initiative is designed to: highlight the richness and diversity of cultures in Europe, celebrate the cultural features Europeans share, increase European citizens' sense of belonging to a common cultural area, foster the contribution of culture to the development of cities. In addition to this, experience has shown that the event is an excellent opportunity for regenerating cities, raising the international profile of cities, enhancing the image of cities in the eyes of their own inhabitants, breathing new life into a city's culture, boosting tourism.

The European Capitals of Culture are selected on the basis of historical and cultural characteristics of their past and also on the basis of specific criteria relating to their present situation in Europe, such as their multilingual and/or multicultural environment, the high quality of cultural and/or economic standards, the presence of political and/or spiritual leaders, the power of the dominating discourse of the political leaders of their country, and more recently (since 1999, when the European Parliament and Council worked out a new selection procedure for the Capitals for the 2007-2019 period), the balance of the intergovernmental decisions reached in order to give to each EU member nation the opportunity to 'host' the cultural capital in turn. Certain cities receive the title of Cultural Capital of Europe for one year.

The cultural programme shall fulfill the following criteria, subdivided into two categories, 'the European Dimension' and 'City and Citizens':

1. As regards 'the European Dimension', the programme shall foster cooperation between cultural operators, artists and cities from the relevant Member States and other Member States in any cultural sector, highlight the richness of cultural diversity in Europe, bring the common aspects of European cultures to the fore.

2. As regards 'City and Citizens' the programme shall foster the participation of the citizens living in the city and its surroundings and raise their interest as well as the interest of citizens from abroad, be sustainable and be an integral part of the long-term cultural and social development of the city.

A new framework for the initiative, post 2019, has been adopted by the European Parliament and Council. It includes the chronological list of Member States that can host the title from 2020 until 2033. This new framework makes it possible for cities in candidate countries or potential candidate countries for EU membership to hold the title every third year as of 2021. Ukraine can take part in 2024.

According to the author the Cultural Capital of Europe which started as an idea, a vision, has developed into the most important European Cultural event and became an Institution. Ukraine is a country with great cultural potential, concentrated primarily in the city, which is the spiritual, cultural, historical, scientific-educational center. Taking into consideration the current trends in the development and branding area, the state should support the cultural sector as a priority, giving second breath to museums, galleries, exhibition halls, theatres and other cultural institutions, attracting the youth to the development of new promising projects, taking an active part regarding Ukraine's entry into the European cultural space. Participation in the project will create an opportunity to strengthen the positions on the international arena, to attract foreign investments, initiating the development of a national brand Ukraine, and also it will stimulate the development of the cultural sector.

*Key words:* globalization, culture, geographical area, city, urban culture, capital, capital of culture.

УДК 94: 398.1(479)(045)

Щербинін Сергій Вікторович  
здобувач

### ДОШЛЮБНЕ СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІВЧАТ У МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДАХ: XIX – початок XX століття

*У статті охарактеризовано особливості процесу соціалізації дівчат у молодіжних громадах XIX – початку XX ст. Розглянуто звичаї дошлюбного спілкування українців, у яких збереглися залишки архаїчних традицій, які забезпечували діяльність системи ритуалізованих та етикетних кодів поведінки. Прослідковано охудожнення засобами народної поезії гендерних стосунків, передачі живих традицій соціостатевого мистецтва спілкування.*

*Ключові слова:* культура, звичаї, традиції, пісні, дошлюбне спілкування, молодіжні громади, кохання.

Звичаї дошлюбного спілкування українців, у яких зберігалися залишки архаїчних традицій, забезпечували діяльність всієї системи ритуалізованих та етикетних кодів поведінки, що створювали сприятливі умови для вільного парубання молоді, стимулювали кохання [6, 5]. В етнології створено низку ґрунтовних досліджень молодіжних громад: праці М. Чернишова "К вопросу о парубоцтве как особой общественной группе" (1887), В. Борковського "Парубоцтво как особая группа в малороссийском сельском обществе" (1887), В. Каменського "Парубоцькі громади на Поділлі як звичаєво-правовий інститут" (1928). Окремі важливі положення і висновки про молодіжні об'єднання містять узагальнюючі праці Ф. Вовка "Шлюбний ритуал та обряди на Україні" (1892), М. Грушевського "Поезія подружжя" в "Історії української літератури". – Т. 1 (1923), С. Килимника "Український рік у народних звичаях в історичному освітленні", О. Воропая "Звичаї нашого народу", а також праці сучасних народознавців А. Пономарьова, В. Борисенко, О. Курочкіна, В. Балушка. Аналізуючи різні аспекти діяльності молодіжних об'єднань, дослідники, як правило, менше уваги приділяють дівочим громадам. На цю обставину особливу увагу звернула К. Грушевська, обґрунтувавши тезу про необхідність глибшого вивчення особливостей дівочих громад. У праці "З примітивного господарства: Кілька зауважень про засоби жіночої господарської магії у зв'язку з найстарішими формами жіночого господарства" (1927) дослідниця стверджує: "... Майже всі соціальні явища – а тут розуміємо і відносини громади до природи – приймають різні форми залежно від того, чи до них підходить жіноча частина суспільності, чи чоловіча. Маємо, отже, різні релігійні вірування, різні запаси традицій, різну етику, різну мову. Різні виробничі техніки і різні знання, різну магію і медицину та зв'язані з тим перекази. Можна сказати – два різні світи, що хоч ніколи не відходять далеко один від одного в основних моментах культури і світогляду, тим не менш виразно розділяються і можуть бути досліджені окремо" [2, 27]. Цю важливу методологічну настанову реалізують у своїх жіночих студіях феміністичного спрямування О. Маланчук-Рибак, О. Кісь, В. Агеєва та ін.

Мета статті – охарактеризувати особливості процесу соціалізації дівчат у молодіжних громадах XIX – початку XX ст.

На ґрунті української традиційно-побутової культури молодіжні зібрання, котрі проіснували до початку XX ст., відбувалися в формі вулиць, які розпочиналися від Великодня і тривали до осені, вечорниць, які проводилися з осені до весни, та досвітків. Відмінність останніх від вечорниць полягала тільки в тому, що вони тривали довше – до світанку, звідси й назва.

Всі ці зібрання мали певні регіональні відмінності, зокрема, на одних вечорницях більше працювали, на інших – переважно розважалися. Спільною рисою для всіх вечорниць було їхнє еротичне забарвлення. На вечорниці збиралися дівчата й парубки, які досягли шлюбного віку, організовані в дівочькі й парубоцькі громади. "На цих... зборах, що трохи нагадують великоруські "посиделки", але й